Series SOS

Code No. **49**
कोड नं.

Roll No.
रोल नं.

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.
परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

- Please check that this question paper contains **12** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **12** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minutes time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer script during this period.
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **12** हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **12** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्)

SANSKRIT (Elective)

निर्धारित समय : 3 घण्टे — *अधिकतम अंक : 100*

Time allowed : 3 hours — *Maximum Marks : 100*

निर्देशाः :

निर्देश :

Instructions :

1. *उत्तराणि उत्तरपुस्तिकायाम् एव लेखनीयानि ।*
   उत्तर उत्तर-पुस्तिका में ही लिखें ।
   Write answers in the answer-sheet only.

2. *संकेताभावे सर्वेषा प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।*
   जहाँ संकेत न हो, वहाँ सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में ही लिखें ।
   Answer all questions in Sanskrit unless instructions are given otherwise.

अस्मिन् प्रश्नपत्रे ***चत्वारः*** *खण्डाः सन्ति ।*

इस प्रश्न-पत्र में ***चार*** *खण्ड हैं ।*

There are ***four*** *sections in this question paper.*

खण्डः क	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	15 अङ्काः
SECTION A	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्डः ख	संस्कृतेन रचनात्मकलेखनम् (संस्कृत में रचनात्मक लेखन)	15 अङ्काः
SECTION B	(Writing Skills in Sanskrit)	
खण्डः ग	पठितांश – अवबोधनम् संस्कृतसाहित्यस्य च परिचयः (पठितांश – अवबोधन एवं संस्कृत साहित्य-परिचय)	40+10=50 अङ्काः
SECTION C	(Reading Comprehension and Introduction to History of Sanskrit Literature)	
खण्डः घ	छन्दोऽलङ्काराः (छन्द एवं अलङ्कार)	20 अङ्काः
SECTION D	(Metres and Figures of Speech)	

खण्डः क (SECTION A)

अपठितांश – अवबोधनम्

अपठितांश – अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

15 अङ्काः

1. अधोलिखितम् अनुच्छेद**द्वयं** पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत :

अधोलिखित **दोनों** अनुच्छेदों को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :

Read the following **two** passages and answer the given questions in Sanskrit :

(क) **प्रथमः अनुच्छेदः**

राष्ट्रमण्डलक्रीडानां निश्चिते समये एव न अपितु तत्पूर्वं किंवा तदनन्तरम् स्वच्छता सर्वत्र अनिवार्या भवतु । एतद्धि श्रूयते यद् दिल्लीसर्वकारः दिल्लीनगर-निगमश्च नागरिकाणां सहयोगेन स्वच्छतायाः अभियानं प्रारब्धं करिष्यतः । सप्ताहान्तं यावद् दिल्लीसर्वकारः राष्ट्रमण्डल-क्रीडास्थलैः सह सम्बद्धानां राजमार्गाणां स्वच्छतां करिष्यति । यदा नगरनिगमस्य स्वच्छताभियानं भविष्यति तदा नागरिककल्याणपरिषत्, निजव्यवसायसंगठनानि छात्रसमुदायाश्च कार्येऽस्मिन् सहयोगं प्रदास्यन्ति । एवं राष्ट्रमण्डलक्रीडानाम् आयोजने न केवलं सर्वकारस्य परं पूर्णसमाजस्य दायित्वं भविष्यति । धन्यो भारतदेशः धन्याः च भारतीयाः यत्र एतादृशम् ऐक्यम् अनुभूयते राष्ट्रीयकार्येषु ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word. $\frac{1}{2}\times 2=1$

(i) सर्वत्र का अनिवार्या भवतु ?

(ii) पूर्णसमाजस्य किं भविष्यति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence. $2\times 1=2$

नगरनिगमस्य स्वच्छताभियाने के सहयोगं प्रदास्यन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed. $\frac{1}{2}\times 4=2$

(i) 'करिष्यति' अस्याः क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'समये' अस्य विशेषणं किम् ?

(iii) 'मलिनता' अस्य विलोमपदं किम् ?

(iv) 'हितस्य' कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः ?

(ख) **द्वितीयः अनुच्छेदः**

प्रख्यातानाम् अर्थशास्त्रिणां एडमस्मिथमहोदयानाम् अनुसारेण नागरिकाः सदैव स्वपरिवारस्य कृते भृशं धनव्ययं कुर्वन्ति, दानदक्षिणादिकं च बहु ददति परं सर्वकारः यदा तेभ्यः करं प्रदातुं कथयति तदा सर्वे मनसा करं दातुं न इच्छन्ति । अपरत्र च प्रजानां कल्याणाय क्रियमाणेभ्यः कार्येभ्यः तु सदैव धनम् अनिवार्यं भवति । नागरिकेभ्यः करः तदैव ग्रहीतुं शक्यते, यदा करग्रहणस्य प्रबन्धः उपायाश्च सरलाः कार्यक्षमाः च भवेयुः । तत्स्वरूपं चापि मानवीयं स्यात् । परं करग्रहणप्रकारो हि 1961 तमवर्षस्य लाभकरः न आसीत् । लक्षशः कराभियोगाः तदाधृता वर्षेभ्यः न्यायालयेषु लम्बिता वर्तन्ते । कदाचित् सप्ततिकोटिरूप्यकात्मकः करः सर्वकारेण न प्राप्तः । प्रायशः ये सात्त्विकाः करदातारः सन्ति तेऽपि करनाम्नैव भीताः जायन्ते । अतः एतादृशः करग्रहणप्रकारो रचयितव्यः येन प्रजाः अपि सन्तुष्टाः स्युः, सर्वकारस्य कोशोऽपि वर्धेत ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. *1×2=2*

(i) कः अस्ति प्रख्यातः अर्थशास्त्री ?

(ii) प्रजानां कल्याणाय किम् अनिवार्यम् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. *2×1=2*

नागरिकेभ्यः करः कदा ग्रहीतुं शक्यते ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।
Answer as directed. *1×4=4*

(i) 'कथयति' अस्याः कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'कराभियोगाः' अस्य किं विशेषणम् ?

(iii) 'सर्वे मनसा करं दातुं न इच्छन्ति' अत्र 'सर्वे' इति सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

(iv) 'दातुम्' अस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम् ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।
Write a suitable title for this passage in Sanskrit. *2*

खण्डः ख (SECTION B)
संस्कृतेन रचनात्मकलेखनम्
संस्कृत में रचनात्मक लेखन
Writing Skills in Sanskrit

15 अङ्काः

2. मञ्जूषायाः उचितसङ्केतान् गृहीत्वा अधोलिखितां कथां पूरयित्वा लिखत :
मञ्जूषा से उचित सङ्केत लेकर निम्नलिखित कथा को पूरा कर लिखिए :

Complete and rewrite the following story, taking help from the words given in the box below : *1×10=10*

कथा

एको धनिकः कमपि बहुमूल्यं पदार्थं नीत्वा ईसामसीहनिकटे गत्वा न्यवेदयत् — "प्रभो ! कृपया गृह्यताम् एष लघुः उपहारः ।" ईसा तु पूर्वं धनिकं ततश्च तमुपहारमपश्यत् नीचैः दृष्टिं चाकरोत् । धनिको निरुत्साहो जातः । परं पुनः (i) _____ — "प्रभो एष बहुमूल्यः उपहारो मया कथञ्चित् परिश्रमेण (ii) _____ । यदि भवान् (iii) _____ तर्हि जीवनमेव मम धन्यं स्यात् । कृपया (iv) _____ कुरु माम् ।" ईश्वरोऽवदत् नाहं (v) _____ शक्नोमि एवम् । यतो हि भवता चौर्यधनेन एष (vi) _____ । धनिकः स्तब्धः सन् साश्चर्यमब्रवीत् — "किमेतत् कथयसि भगवन् ?" ईश्वर उवाच — "तव प्रतिवेशी (vii) _____ वस्त्रहीनः च स्यात्, मञ्जूषा तु तव धनाच्छन्नं तर्हि धनं तु भवतः चौर्यार्जितमेव । भवान् धनेन एतेन क्षुधितेभ्यः (viii) _____ वस्त्रहीनेभ्यः च वस्त्राणि देहि ।" धनिकस्तु पुनः साग्रहमवदत् — बहुधनमस्ति मम पार्श्वे, करिष्यामि तत् सर्वं परमेतम् उपहारं स्वीकरोतु (ix) _____ । ईश्वरः पुनः सस्नेहमब्रवीत् — नाहं ग्रहीतुं शक्नोमि यतो हि (x) _____ एव मम कृते उपहारः । धनिकः ततो निवर्त्य ईश्वरस्याज्ञायां जीवनं जीवितुमारभत !

मञ्जूषा

भवान्, ग्रहीतुम्, अर्जितः, भोजनम्, क्रीतः, उपकृतम्, क्षुधितः, दीनतासमाप्तिः, प्रार्थयत्, स्वीकरिष्यति ।

3. मञ्जूषातः पदानि गृहीत्वा नगरे 'पथभ्रष्टस्य' वर्णनम् संस्कृतेन **पञ्चसु** वाक्येषु कुरुत ।
मञ्जूषा से पदों को लेकर नगर में पथभ्रष्ट व्यक्ति का वर्णन संस्कृत में **पाँच** वाक्यों में कीजिए ।

Write five sentences in Sanskrit describing 'a person who has lost his way in a city' taking help from the words given in the box below. *1×5=5*

मञ्जूषा

त्रस्तः, पृच्छति, इतस्ततः, अग्रे अग्रे, दक्षिणतः, रथ्या, आरक्षिकास्थानम्, आह्वयति, भ्रातः, बसयानम् ।

खण्डः ग (SECTION C)

पठितांश – अवबोधनम् संस्कृतसाहित्यस्य च परिचयः

पठितांश – अवबोधन एवं संस्कृत साहित्य-परिचय

Reading Comprehension and Introduction to History of Sanskrit Literature

40+10=50 अङ्काः

4. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यांशं, नाट्यांशं च पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत :

निम्नलिखित गद्यांश, पद्यांश तथा नाट्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :

Read the following prose, poetry and drama passages and answer the given questions in Sanskrit :

(क) **गद्यांशः**

"प्रतिद्वीपं प्रतिपर्वतं प्रतिसमुद्रं नानाजातयोऽनन्ता जन्तवस्तिष्ठन्ति । या पृथिवी ये पर्वताः ये समुद्राः सर्वाभ्यः पृथिवीभ्यः, सर्वेभ्यः पर्वतेभ्यः सर्वेभ्यः समुद्रेभ्यः उपरि तिष्ठन्ति तान् 'स्वर्ग' इति वदन्ति । येऽधोभागे तिष्ठन्ति स 'नरक' इति वदन्ति । निश्चितं किल सिद्धैः स्वर्गनरकादिकं सर्वं ब्रह्माण्डान्न किंचिद् बहिरस्तीति । ते सप्तगगनाश्रिताः सप्तग्रहाः स्वर्गं परितो मेखलावत् परिभ्रमन्तीति वदन्ति, न स्वर्गस्योपरि । अथ स्वर्गस्य यदि मन आकाशं जानन्ति अस्मदीयास्तमर्श इति वदन्ति । स्वर्गभूमिं कुर्शीति वदन्ति ।"

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word. $\frac{1}{2}\times 2=1$

(i) प्रतिसमुद्रं कीदृशाः जन्तवः तिष्ठन्ति ?

(ii) ग्रहाः स्वर्गं परितः कथं भ्रमन्ति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence. $1\times 2=2$

(i) सिद्धैः किं निश्चितम् ?

(ii) कान् 'स्वर्ग' इति वदन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed. $\frac{1}{2}\times 4=2$

(i) 'तिष्ठन्ति' अस्याः कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'अन्तः' अस्य विलोमपदं किम् ?

(iii) 'सागराः' अस्य कः पर्यायः ?

(iv) 'जन्तवः' अस्य विशेषणम् किम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(ख) **पद्यांशः**

'उत्साहसम्पन्नमदीर्घसूत्रं, क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।
शूरं कृतज्ञं दृढनिश्चयञ्च, लक्ष्मीः स्वयं वाञ्छति वासहेतोः ॥'

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2}\times 2=1$

(i) शूरं का इच्छति ?

(ii) दृढनिश्चयं वासहेतोः का इच्छति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. $2\times 1=2$

लक्ष्मीः कं वासहेतोः वाञ्छति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।
Answer as directed. $1\times 2=2$

(i) 'वाञ्छति' अस्याः कर्तृपदम् किम् ?

(ii) 'भीरुम्' अस्य विलोमपदं किम् ?

(ग) **नाट्यांशः**

'पुरुषः — धिक् चपल ! किमुक्तवानसि ? तीक्ष्णतरा ह्यायुधश्रेणयः शिशोरपि दृप्तां वाचं न सहन्ते । राजपुत्रश्चन्द्रकेतुर्दुर्दान्तः, सोऽप्यपूर्वारण्यदर्शनाक्षिप्तहृदयो न यावदायाति, तावत् त्वरितमनेन तरुगहनेनापसर्पत ।

बटवः — कुमार ! कृतं कृतमश्वेन । तर्जयन्ति विस्फारितशरासनाः कुमारमायुधीयश्रेणयः । दूरे चाश्रमपदम् । इतस्तदेहि । हरिणप्लुतैः पलायामहे ।'

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2}\times 2=$

(i) आयुधश्रेणयः कीदृशाः ?

(ii) दुर्दान्तः कः ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. 2×1=2

के कुमारं तर्जयन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।
Answer as directed. 1×2=2

(i) 'सहन्ते' अस्याः कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'वाचम्' अस्याः विशेषणं किम् ?

5. शब्दार्थान् मेलयित्वा लिखत ।
शब्दों का अर्थों से मिलान करके लिखिए ।
Match the words with their meanings and rewrite the same. $\frac{1}{2}$×4=

	शब्दाः		**अर्थाः**
(अ)	जिजीविषेत्	(i)	मृगाणाम्
(ब)	उष्णरश्मिः	(ii)	जीवितुमिच्छेत्
(स)	निषङ्गिणः	(iii)	सूर्यः
(द)	रोहितानाम्	(iv)	धनुर्धारिणः ।

6. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत :
रेखाङ्कित पदों के आधार पर प्रश्न-निर्माण कीजिए :
Frame questions on the basis of the underlined words : 1×4=

(i) 'वर्णाश्रमाणां <u>गुरवे</u> स वर्णी ।'

(ii) '<u>सिद्धिं</u> समधिगच्छति ।'

(iii) 'न विडम्ब्यसे <u>लक्ष्म्या</u> ।'

(iv) 'एकमासाभ्यन्तरे समाधानं जातम् ।'

7. अधोलिखितभावा**र्थयोः** रिक्तस्थानपूर्तिं मञ्जूषापदसहायतया कुरुत :

निम्नलिखित **दोनों** भावार्थों में मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से रिक्तस्थान पूर्ति कीजिए :

Fill in the blanks in the following two explanations with the help of the words given in the box : *3+3=6*

(अ) 'बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥'

भावार्थः

भगवान् श्रीकृष्णः अस्मिन् श्लोके (i) _____ उपदिशति, "अस्मिन् युद्धस्थले त्वं योगीव (ii) _____ योगी हि (iii) _____ संलग्नः पुण्यस्य (iv) _____ विषये च न चिन्तयति । अतः त्वम् अपि (v) _____ इह युद्धभूमौ युद्धे (vi) _____ भव ।"

(ब) 'दातव्यं भोक्तव्यं धनविषये सञ्चयो न कर्त्तव्यः ।
पश्येह मधुकरीणां सञ्चितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥'

भावार्थः

सम्राड् विक्रमादित्यः (i) _____ यज्ञं कर्तुमिच्छन् (ii) _____ विचारयति धनस्य (iii) _____ कदापि न कर्त्तव्यः । तस्य तु (iv) _____ कर्त्तव्यं, सुखं वा तेन भोक्तव्यम् । यथा मधुकर्यः यद् धनं सञ्चितं कुर्वन्ति तद् धनं सदैव इतरे (v) _____ एव (vi) _____ ।

मञ्जूषा

भुञ्जते, सर्वस्वदक्षिणम्, अर्जुनम्, कर्मसु, समाचर, मनसि, दानम्, अपुण्यस्य, सञ्चयः, जनाः, योगेन, प्रवृत्तः ।

8. अधोलिखितयोः **श्लोकयोः** अन्वययोः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत :

निम्नलिखित **दोनों** श्लोकों के अन्वयों में रिक्तस्थान-पूर्ति कीजिए :

Fill in the blanks in the following prose-order-renderings of the two verses : $1\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}=3$

(अ) अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ।
ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायां रताः ।

अन्वयः

ये अविद्याम् (i) _____ (ते) अन्धं तमः (ii) _____ य उ (iii) _____ रताः ते ततः भूयः इव तमः (प्रविशन्ति) ।

(ब) विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥

अन्वयः

विपदि धैर्यम् (i) _____ अभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः यशसि (ii) _____ अभिरुचिः श्रुतौ व्यसनम् इदम् हि महात्मनाम् (iii) _____ ।

9. यथानिर्देशम् उत्तरत ।
यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।
Answer as directed.

(अ) कर्तृपदं क्रियापदं च चिनुत ।
कर्ता एवं क्रियापद चुनिए ।
Select the subject and the verb. $\frac{1}{2}\times 4=2$

(i) 'यद्रत्नं रत्नाभरणादिकं सूते तद् ग्राह्यम् ।'

(ii) 'विक्रमार्को राजा यज्ञं करोति ।'

(ब) विशेषणपदं चिनुत ।
विशेषण पद चुनिए ।
Select the adjective. *1+1=2*

(i) 'विधात्रा स्वायत्तम् एकान्तगुणं निर्मितम् ।'

(ii) मया रूक्षो व्यवहारः प्रदर्शितः ।'

(स) अधोलिखितपंक्तिषु रेखाङ्कित-सर्वनामपदानि केभ्यः प्रयुक्तानि ?
निम्नलिखित पंक्तियों में रेखांकित सर्वनाम पद किनके लिए प्रयुक्त हुए हैं ?
In the following lines for whom are the underlined pronouns used ? *1+1=2*

(i) 'कोऽपि भूतविशेषो जनपदेष्वनुश्रूयते स अधुना अस्माभिः प्रत्यक्षीकृतः ।'

(ii) 'कश्चिद् ब्राह्मणः समुद्रतीरे प्रेषितः । सोऽपि गत्वा अब्रवीत् ।'

(द) अधोलिखितपंक्तिभ्यां 'दुःखितः' तथा 'स्वेच्छम्' इति पदयोः समानार्थकपदे चित्वा लिखत :
निम्नलिखित पंक्तियों में से 'दुःखितः' तथा 'स्वेंच्छम्' पदों के समानार्थक पद चुनकर लिखिए :
Select and write the synonyms of 'दुःखितः' and 'स्वेच्छम्' from the following lines : *1+1=2*

(i) 'भवान् स्वैरं गन्तुमर्हेत् ।'

(ii) 'अहं नितान्तमेव तान्तोऽस्मि ।'

(य) कः कम् कथयति ?
कौन किसको कह रहा है ?
Who is saying this to whom ? $\frac{1}{2}\times4=2$

(i) 'जात ! अस्ति ते माता ? स्मरसि वा तातम् ।'

(ii) 'भो राजन् ! त्वयि सहजमौदार्यं विद्यते चेदस्मिन् सिंहासने समुपविश ।'

(अ) अधोलिखितलेखकानाम् कस्यापि **एकस्य** काव्यस्य नाम लिखत :
निम्नलिखित लेखकों के किसी **एक** काव्य का नाम लिखिए :
Write the name of any **one** work each of the following poets : $1\times5=5$
व्यासः, कालिदासः, दाराशिकोहः, हृषीकेशो भट्टाचार्यः, भर्तृहरिः ।

(ब) अधोलिखितरचनानां लेखकानां नामानि लिखत :
निम्नलिखित रचनाओं के लेखकों के नाम लिखिए :
Write the names of the authors of the following works : $1\times5=5$
कादम्बरी, शिवराजविजयः, प्रबन्धपारिजातम्, पाषाणी कन्या, रघुवंशम् ।

खण्डः घ (SECTION D)
छन्दोऽलङ्काराः
छंद एवं अलङ्कार
Metres and Figures of Speech

20 अङ्काः

(अ) प्रश्नान् उत्तरत ।
प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।
Answer the questions. $1\times4=4$

(i) 'काः' अत्र स्वरो लघुः गुरुः वा ?

(ii) 'रमणी' अत्र को गणः ?

(iii) प्रतिचरणं वसन्ततिलकायां कति वर्णाः ?

(iv) मन्दाक्रान्ताच्छन्दसः प्रतिचरणम् अन्तिमस्वरौ लघू, गुरू वा ?

(ब) अधोलिखितपरिभाषाः पूरयत :
निम्नलिखित परिभाषाओं को पूरा कीजिए :
Complete the following definitions : $1\times3=3$

(i) '_____ मालिनी भोगिलोकैः ।'

(ii) 'सूर्याश्वैः यदि मस्सजौ _____ ।'

(iii) '_____ मुदीरितं जरौ ।'

(स) अधोलिखितपङ्क्त्यां किं छन्दः ?

निम्नलिखित पंक्ति में कौन-सा छन्द है ?

What is the metre in the following line ? *1*

'इन्दुर्द्विलक्षे कुमुदस्य बन्धुः ।'

(द) कस्यचि**देक**स्य छन्दसः उदाहरणं लिखत ।

किसी **एक** छन्द का उदाहरण लिखिए ।

Write an example of any **one** of the following metres. *2×1=2*

अनुष्टुप्, मन्दाक्रान्ता ।

12. (अ) अधोलिखितानाम् अलङ्काराणां परिभाषाः पूरयत :

निम्नलिखित अलङ्कारों की परिभाषाएँ पूरी कीजिए :

Complete the definitions of the following figures of speech : *1×4=4*

(i) 'साधर्म्यम् _____ भेदे ।'

(ii) '_____ विषये निरपह्नवे ।'

(iii) '_____ अनुप्रासः ।'

(iv) 'श्लिष्टैः पदैरनेकार्था _____ ।'

(ब) कस्यचि**देक**स्य अलङ्कारस्य उदाहरणं लिखत ।

किसी **एक** अलङ्कार का उदाहरण लिखिए ।

Write an example of any **one** of the following figures of speech. *3×1=3*

यमकम्, उत्प्रेक्षा ।

(स) अधोलिखितपंक्तिषु के अलङ्काराः ?

निम्नलिखित पंक्तियों में कौन कौन-से अलङ्कार हैं ?

What are the figures of speech in the following lines ? *1×3=3*

(i) 'अखिलमलप्रक्षालनक्षमम् अजलं स्नानम् ।'

(ii) 'यतस्त्वया ज्ञानमशेषमाप्तं लोकेन चैतन्यमिवोष्णरश्मेः ।'

(iii) पश्यामि ते मुखपुण्डरीकम् ।